

Mrštíkova léčba Ruskem

Mrštík, V.: Cesta do Ruska (Listy z Nižního Novgorodu, 1896). Praha. Arkýř. 1992.

V roce 1992 v nakladatelství Arkýř byly poprvé česky publikovány postřehy z putování českého spisovatele Viléma Mrštíka do Ruska pod názvem *Cesta do Ruska* (Listy z Nižního Novgorodu). Rukopis z němčiny přeložil, do tisku připravil, doslovem a ediční poznámkou doplnil Jan Vladislav. Před více než sto deseti lety, přesněji v roce 1896, odcestoval Vilém Mrštík jako dopisovatel pražského německy vydávaného deníku *Politik* do Nižního Novgorodu na všeruskou průmyslovou výstavu. Dojmy z putování a následného pobytu si poznamenával Vilém Mrštík česky. V redakci deníku byly překládány do němčiny a tím se také podle editora stíral osobitý tvůrčí styl autora. Zajímavá je i historie rukopisu (obsahuje celkem 15 kapitol) a jeho více než stoletá cesta ke čtenářům. Pro Viléma Mrštíka jako překladatele ruských autorů (F. M. Dostojevskij, L. N. Tolstoj, A. S. Puškin, I. A. Gončarov, A. F. Pisemskij) byla návštěva Ruska vítanou příležitostí, jak osobně poznat ruskou skutečnost a seznámit se s tamějším způsobem života. Cesta do Ruska se skládá ze dvou oddílů – *Na cestě do Novgorodu* a druhá část *Nižní Novgorod*. Mrštíkovo putování vedlo přes Krakov, Varšavu, Brest, Minsk do Moskvy a odtud dále do Nižního Novgorodu. V cíli své cesty dopisovatel listu věnuje pozornost především výstavě a poskytovaným službám.

Již na prvních stránkách, ve kterých autor zaznamenává svoje zkušenosti získané na ruské půdě, cítíme, že nesouhlasí se sociálním rozdělením ruské společnosti: (...) *Nikdo na Rusi neví, kde začíná a kde přestává lidská jeho důstojnost, kde přestává být člověkem* (...) (str. 44). Vilém Mrštík při putování poznává ruskou mentalitu, jejich zemi a prostředí. Pohled na historické památky Moskvy konfrontuje s Prahou a také s Paříží, kterou poznal při své návštěvě v roce 1895.

V oddíle *Nižnij Novgorod* cituje text Karla Havlíčka Borovského: „(...) *Když si vzpomenu, s jakou horlivostí, s jakou láskou ke všemu ruskému jsem překračoval hranici ruskou, musím se věru zasmát. Bůh ví, je-li to ve vodě nebo v povětří nebo v čem jiném, že člověk tak promění smýšlení své? Opravdu se bojím něco o Rusku hned nyní dát tisknout, abych toho snad později sám nelitoval; neboť dobře cítím, že oči mé, pokud jsou zde (v Rusku), všechno vidí huř. Až se navrátím, budu smýšlet spravedlivěji* (...) (s. 97-98). Vilém Mrštík pak Karla Havlíčka ještě doplňuje tím, že i na něho dopadlo rozčarování, ale že nezbývá jiná rada, než poslat celý český národ na Rus, pokud možno rovnou na Sibiř, aby se vyléčil ze svého nekritického vztahu k Rusku. Tento autorův přístup byl jistě také jedním z důvodů, proč nebylo možné za Rakouska – Uherska, v meziválečné Československé republice, nebo v dobách následujících až do roku 1989 publikovat jeho črty z cest po Rusku.

V kapitole *Nálada výstavy*, která je zařazena v druhé části knihy, konstatuje Vilém Mrštík, že Havlíčkova slova neztratila na své nadčasové platnosti. Po tomto úvodu autor seznamuje čtenáře s výstavou, s jejím uspořádáním a celkovou návštěvností. Poznává, že carské Rusko nešetřilo penězi na tuto všeruskou výstavu. Věnovali přes čtyřicet milionů rublů na výstavbu pavilonů, hotelů a dalších budov. Byla postavena trať elektrické tramvaje a vybudován nový široký most přes řeku Oku. Denně prošlo výstavou 600 až 1000 návštěvníků a ti se vytratil na ohromné ploše výstavního komplexu. Všude vládly přemrštěné ceny (Mrštík porovnává cenu jídel a ubytování s tehdejšími rakouskými poměry).

Druhou kapitolu nazval autor *Charakter výstavy*. Výstava se měla stát základem pro budoucí novgorodský veletrh, který měl oživit a rozšířit obchodní styky mezi Evropou a Asií. Stalo se tak administrativním nařízením na přání carského dvora a proti vůli měšťaků Moskvy a Petrohradu. Tím lze také vysvětlit nepřízeň, kterou celý národní podnik pocítil. Vilém Mrštík poznamenává, že výstava vznikla rozhodnutím shora a proto její ráz byl „(...) *odměřený, byrokratický, neslovanský, (...) a bez života (...)*“. Co se týče architektury pavilonů byla to – podle Viléma Mrštíka – jen šablona, napodobenina různých jiných výstav, kterými členové komise, rozhodující o podobě výstavy a pavilonů i o celkovém jejím pojetí, pouze napodobily cizí vzory. „(...) *Ve skutečnosti nenašel na výstavě krom pavilónu lidových výrobků a několika zlomků nic, co by mělo jak původem, tak zpracováním specifický ruský charakter. Samé odlišky a imitace Západu*“ (...) (s. 126-127).

V kapitole *Průmysl* uvádí Vilém Mrštík oblasti průmyslové výroby, v nichž nastalo prudké tempo rozvoje. V těchto odvětvích začínalo Rusko silně konkurovat západoevropským zemím a USA. Jednalo se především o oblast textilu, hornictví, o rozvoj ve výrobě litiny, o technologie dobývání drahých kovů, o vynálezy v oblasti strojírenství, elektrotechnických zařízení, lesnictví atd.

V další zachované kapitole (dvě závěrečné se již bohužel nedochovaly) se Mrštík zamýšlí nad osudy národů žijících na nekonečných prostorách Ruska.

Autor vyjadřuje – podobně jako 50 let před ním Karel Havlíček Borovský – značné rozčarování z běžných životních pořádků v Rusku, které zanícený idealista a rusofil nechce a nemůže přijmout, neboť nezná opravdovou povahu věcí z vlastní zkušenosti. V tom má tato kniha nadčasovou hodnotu, neboť bez jakýchkoliv příkras odkrývá pravou povahu ruských poměrů se vši její nepřijemnou pravdivostí.

Přes řadu spravedlivě kritických výhrad musíme však z vlastní zkušenosti potvrdit, že se od Mrštíkových dob v ruských podmínkách ledacos změnilo. Přesto zůstávají přehnané ceny v restauracích, neúcta k lidskému jedinci, nebalost v hygieně atd.

Jednou z příčin, proč tato kniha u nás nevešla do širšího čtenářského povědomí, bylo jistě také to, že se v ní objevují velmi pravdivé postřehy o zemi, která byla častokrát v minulosti značně idealizována. Vilém Mrštík vykreslil Rusko bez

přikrášlování (někdy až přespříliš kriticky) zřejmě proto, aby varoval následující generace české inteligence před omylem, kterého se sám dopustil – totiž, že spatřoval v Rusku spásnou veličinu, která dokáže sjednotit slovanské národy. Nesouhlasil s ruským panslavismem. Nakonec se Vilém Mrštík přiklání k názoru, že by se raději stal svobodným Čechem v rakouské monarchii než občanem carského Ruska.

Jakub Kostelník